

MARÍA AURORA OLIVA BENITO*

LA RAMADERIA DEL POBLAT IBÈRIC DEL TURÓ DEL VENT

The iberic settlement of "Turó del Vent" is located in the district of Llinars del Vallès (Vallès Oriental) and belongs to Laietana's group. Two phases had been distinguished: Intermediate Phase and Final Phase. The first one was the most populated and had the biggest extensive area and also, faunal remains were more abundant than the second one.

The archaeozoological analysis of this site offers the following information:

– Faunal remains come from rests of meat majority—food remains—.

– Domestic species, except horses, had been employed for cooking.

During the Final Phase we can also observe that there is a decrease of ovicaprids and pigs, and an increase of cattle.

By osteometrical comparative method, we can observe that cattle and ovicaprids were smallest than the same species at the Iberic Peninsula.

Finally, the economic livestock base was a subsistence production for the human community of "Turó del Vent".

Gràcies a l'anàlisi arqueozoològic de l'assentament s'ha constatat que hi havia una relació molt intensa entre els habitants del poblament ibèric del Turó del Vent i el bestiar del que era depositari aquella gent, així ho testimonien la gran quantitat de restes exhumades en aquest jaciment, de les quals la gran majoria corresponien a animals domèstics.

Hem de tenir en compte que fonamentalment, la societat d'aquella època, a l'igual que l'actual, obtenia les proteïnes per a la seva alimentació amb la carn.

És fàcil, doncs, d'adjudicar als porcs, exclusivament, el primer lloc en qualitat de font proteínica. Ja hem descrit anteriorment que la cria d'aquest animal era destinada exclusivament a l'aprofitament càrnic dels pobladors del Turó del Vent.

No obstant això, la cabana ramadera més nombrosa en aquest poblament era l'ovicaprina. No podem definir quina de les dues espècies (ovella-cabra) era superior a l'altra o si eren les dues molt semblants, ja que la major part del conjunt no s'ha pogut determinar a quina de les dues corresponien per culpa de l'enorme fracturació dels ossos. Però si que hem d'aclarir que les restes determinades d'ovelles i cabres estan en quantitats pràcticament idèntiques.

La relació d'ovicaprins dins el conjunt faunístic era la de la meitat de les restes determinades, quedant com a capda-

vanter en els taxons, tant pel seu aprofitament càrnic com per altres destinacions: productors de llet i llurs derivats, de llana i pell; i per tant, vista la gran fracturació dels ossos que han quedat determinats com mamífers de talla mitjana, podria ser molt probable que el nombre d'individus d'aquesta espècie fos encara més elevat.

La cabana porquina obté el segon lloc en el taxó d'aprofitament càrnic, i és la segona en relació a la quantitat d'individus que la componen dins el conjunt faunístic.

El bou queda relegat a la tercera posició dins de la relació del conjunt d'animals, tant domèstics com salvatges, obtinguts del poblament. I és el segon taxó, com productor de llet i/o productes lactis, i de cuir, i queda en tercera posició en el seu aprofitament càrnic.

Aquests fets podrien quedar corroborats per la determinació de l'edat de la mort de cadascuna d'aquestes tres espècies domèstiques, essent en trets molt generals, la del porc en edat juvenil, i la dels ovicaprins i bovins en edat adulta la majoria, segons es desprèn de l'estudi de les dents d'aquests animals, tot i que no s'ha aprofundit suficientment. De totes maneres, les conclusions respecte a l'edat de la matança per a cadascuna de les tres cabanes haurien de quedar a l'aire, esperant poder realitzar un estudi més acurat d'aquest tipus de restes.

El patró utilitzat en el moment de la desquarteració dels

animals, així com de la descarnació dels ossos, i de la seva fracturació és el mateix per a totes les espècies: utilització d'eines de ferro, com la destal, tant en l'esquarterament i desmembrament com a la múltiple fracturació rebuda en el ossos llargs, traces molt profundes en els cops rebuts i senyals, igualment profundes en la part interna d'alguns ossos llargs ho avalen. Utilització del ganivet per descarnar l'os o per despellar l'animal, traces superficials en alguns ossos llargs així com en els podis. Utilització de la serra en banyes i ossos destinats possiblement a finalitats industrials o artesanals.

En els talus dels ovicaprins i suïns s'ha pogut observar un tractament de l'os dirigit segurament a finalitats lúdiques, mitjançant el seu polit i en alguns casos, una petita perforació al mig de l'os.

En la forma de la consumició de la carn de les diferents espècies no s'hi veuen diferències entre elles, aquesta podia ser cuita dins de recipients fabricats per aquesta finalitat. L'enorme fracturació dels ossos podria deures a aquest motiu; així com també cuinats directament sobre el foc, les traces de foc a les parts proximals i/o distals en els ossos podrien ser el testimoni d'aquests fets. L'escàs nombre de restes amb aquest últim tipus de traces ha impossibilitat una anàlisi d'aquestes.

Tot i el poc nombre de restes de l'espècie equina, n'hem constatat dues classes: el cavall i l'ase.

Les restes d'aquests animals són majoritàriament peces dentàries, de les quals hem pogut observar que estaven totalment desgastades. Això faria evident que la seva mort es va produir en una edat força avançada, i la manca de traces en les restes conservades no avalen la seva consumició.

La utilització d'aquesta espècie dins el procés econòmic del poblat com a productor de força no queda prou definida per aquest període, encara que si podríem esmentar que podria ser un signe de diferenciació de classes dins el poblat. Nombroses escultures d'època ibèrica, de cavallers muntats sobre el seu cavall, amb escut i falcata, podrien avalar perfectament aquesta opinió.

També s'ha constatat la presència de gossos dins del poblat. El poc nombre de restes exhumades no serien identificatives d'un baix nombre d'individus, ja que han estat molt nombrosos els ossos amb traces de dentegades i rosegades de gos.

S'ha constatat en un fèmur traces humanes per sota del cap articular, cosa que avala la possible consumició de l'animal, encara que no sabem si aquesta era produïda a causa d'una època d'escasada d'aliment dins el poblat, o si aquesta obeïa a raons culturals. En altres jaciments s'ha constatat també la consumició d'aquest animal (poblat ibèric de Pontós), exposat en un article recent per J. Estévez (1998).

Les espècies salvatges tenen poca incidència en el consum alimentari. Dintre d'aquest grup, els animals més consumits per la gent del poblat eren els conills i les aus, entre els vertebrats, i els mol·luscs marins en els invertebrats.

Tot i que el poblat era situat en una zona propera al mar i que era relativament fàcil de comunicar-s'hi, el fet de que no

hi hagin gaires restes d'aquesta espècie sembla un tant insòlit.

Entre els mamífers salvatges tant de talla gran com mitjana, el cérvol és el que té més incidència dins el poblat. La part més representada d'aquesta espècie són les banyes. Aquestes havien estat tractades per l'home segurament amb finalitats industrials, la seva fracturació amb destal ho testimonien.

La presència d'una falange, descrita en aquest treball com a ós, no queda suficientment classificada, ja que tot i la semblança amb les d'aquesta espècie, la nostra és més petita que la dels óssos adults. El que queda clarament especificat és que es tracte d'una espècie carnívora.

De l'estudi de les espècies salvatges exhumades en el Turó del Vent podem concloure que l'aportació d'aliment càrnic per via cinegètica era molt pobre en relació amb els animals domèstics, i que possiblement la cacera seria un acte social, més que una necessitat d'aconseguir quelcom per menjar.

En el poblat ibèric del Turó del Vent s'hi constaten dues fases:

1.ª Fase que anomenarem "Intermitja" (finals s. IV a.C. fins mitjans s. III a.C.)

2.ª Fase que anomenarem "Final" (2.ª meitat s. III a.C. fins 1.ª Meitat s. II a.C.)

Els àmbits que es descriuen en aquest treball es troben agrupats en: Clot, sitges i altres zones.

La incidència de cada una de les espècies, en les diferents fases establertes en aquest treball per al jaciment ibèric del Turó del Vent, ha sigut diferent en algunes d'elles.

En la fase intermitja l'animal amb més significació dins del conjunt faunístic era l'ovicaprid, seguit pels suïns i en tercera posició hi trobarem el bou. Presència dels equins només en aquesta fase. Dins del grup dels cànids, en aquesta fase, s'observa un major nombre de restes, encara que la seva significació dins el conjunt faunístic sigui menor que en la fase següent. El mateix succeeix amb el cérvol. No és així respecte el conill, que té més significació dins d'aquesta fase que en l'ulterior.

En la fase final, s'observa un augment significatiu en la valoració del bou, i un descens poc significatiu dels ovicaprins i dels suïns. En aquesta fase, el gos i el cérvol tenen un augment significatiu respecte la fase anterior. En el conill es veu un descens no significatiu respecte la fase anterior. Els mol·luscs marins tenen un descens significatiu en aquesta fase.

Però hem de tenir en compte que una de les dissorts d'aquest jaciment ha estat el nombrós efectiu de restes que s'han quedat sense saber a quina fase corresponien. Encara que només, el més perjudicat en aquest sentit ha estat el bou dins les espècies domèstiques. Ja que, aquestes restes farien fluctuar el pes, o bé en direcció a la fase intermitja, o contràriament a la final.

Amb la divisió de zones establertes en el Turó del Vent, s'observa una diferenciació significativa entre elles. D'aquesta manera, veiem que el bou es centre en "altres zones", i que el descens de restes en les sitges és altament sig-

nificatiu respecte de les situades en el "clot". En els ovicaprins s'observa una diferenciació en el clot i sitges respecte "altres zones", i una semblança entre el clot i sitges. En els porcs s'observen diferències molt significatives entre altres zones i el clot, però la diferenciació és mínima entre el clot i sitges, i altres zones i sitges. En els gossos, la diferenciació és molt significativa entre clot i sitges. En els cavalls, hi ha una diferenciació entre altres zones i les sitges, i entre sitges i clot, i no n'hi ha entre altres zones i clot.

En les espècies salvatges, els mol·luscs marins mostren diferències entre "altres zones" i les dues restants. La resta d'animals salvatges no mostren diferències en el seu repartiment dins les diferents zones estudiades.

En aquesta anàlisi estructural realitzada en les diferents fases observades en el Turó del Vent, es demostra un descens de la cabana d'ovicaprins i suïns en la fase final amb un augment de la cabana bovina. Aquest fet ha estat documentat en altres jaciments del Nord-est així com en tota la resta de la Península Ibèrica (Estévez, 1984), i possiblement podria ser deguda a una reorientació econòmica cap a finals del s. III en el nostre jaciment, on la vaca seria més apreciada.

L'observació d'una disminució en el tamany dels bous en el Turó del Vent, podria ser significativa d'aquest canvi. Tenint en compte el paisatge on es troba situat el poblal, bosc mixt de pi i alzina, és fàcil d'entendre que una alimentació pobre engendri uns bous més petits, així com també la manca de pastures, ja que el desenvolupament de l'agricultura cerealista, com es documenta en el Turó del Vent per la gran quantitat de sitges farien incidir sobre aquest punt. Aquesta podria ser una de les opcions per el descens en el tamany d'aquesta espècie en relació als seus iguals en èpoques anteriors.

També queda evidenciada en l'ovella una factura més reduïda que l'observada en altres jaciments de la mateixa època. Encara que les causes d'aquesta disminució restin desconegudes per nosaltres en aquest moment.

I per últim, la reducció dels efectius faunístics en la fase final seria una evidència del descens de la població del poblal, tal i com es descriu en la memòria de les excavacions objecte d'aquest treball, per la constatació de l'abandonament de gran part del poblal, i l'emmurallament molt més reduït de l'àmbit utilitzat.

Aquest fet, ve constatat en la majoria de poblats ibèrics de la mateixa època, i és causa de l'arribada dels romans a la Península Ibèrica, motivada per les guerres púniques, en un procés per aconseguir la seva consolidació econòmica sobre les restants potències existents entre el s. III i II a.C.

Finalment, de les dades extretes d'aquest estudi faunístic, en podem treure fàcilment la conclusió que els habitants del poblal ibèric del Turó del Vent practicaven una ramaderia de caràcter purament per a l'abastament de les necessitats humanes de la població, essent aquesta una economia de subsistència.

BIBLIOGRAFIA

- ALMAGRO, M.; SERRA RÀFOLS, J.; COROMINAS, J., 1945: *Carta Arqueològica de España II*. Barcelona. Madrid, 23 i 123.
- ALTUNA, J., 1980: *Historia de la domesticación animal en el País Vasco desde sus orígenes hasta la romanización*. Munibe, 32, fascicles 1 i 2, Sant Sebastià.
- ASQUERINO, M. D., 1991: *Arqueozoología*. Quaderns Tècnics, núm. 2.
- BARCELÓ, J. A.; ESTÉVEZ, J.; SAÑA, M., En premsa: *Canis familiaris en la Península Ibèrica: Características de su evolución y modalidades de gestión a partir de análisis estadísticos*. Barcelona.
- BARONE, R., 1966: *Anatomie comparée des mammifères domestiques*. Tom 1 (Osteologia). Laboratoire d'Anatomie École Nationale Veterinaire, Lyon.
- BENITO IBORRA, M., 1990: *Fauna medieval. El Valle Sur del Vinalopó Medio*. Publicaciones de la Caja de Ahorros Provincial, Alacant.
- BLASCO SANCHO, M. F., 1992: *Tafonomía y Prehistoria. Métodos y procedimientos de investigación*. Zaragoza.
- BOESSNECK, J.; MULLER, H., 1964: *Osteologische Unterscheidungsmerkmale zwischen Schaf (Ovis aries Linné) un Ziege (Capra hircus Linné)*. Kühn-Archiv, 78, Band, Heft 1-2.
- CARRERAS CANDI, F., 1903: *Excursió als orígens de la Riera d'Argentona*. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, XIII.
- CASELLAS, S., 1993: *L'Illa d'en Reixac (Ullastret, Baix Empordà). Apropament a les relacions entre societat i macromamífers a la segona meitat del primer mil·leni abans de Crist*. Treball de Recerca, Universitat Autònoma de Barcelona.
- COTA ZERO, núm. 11, 1995: *Dossier: Arqueozoologia, economia i societat*. Vic.
- DAVIS, S. J. M., 1987: *La arqueología de los animales*. Barcelona.
- ESTÉVEZ, J., 1984: Sobre la valoración de los restos faunísticos en yacimientos arqueológicos. *Empúries*, núm. 45-46, Barcelona, 42-53.
- ESTÉVEZ, J., 1991: *Cuestiones de fauna en arqueología*. Madrid.
- ESTÉVEZ, J., 1998: Dynamique des faunes Préhistoriques au NE de la péninsule Ibérique. *Archaeozoologie, Actes du 5 Congrès International d'Archéozoologie de Bordeaux*, Vol. 1 (2), 197-218.
- ESTRADA, J.; VILLARONGA, L., 1967: La "Lauro" monetar y el hallazgo de Cánovas (Barcelona). *Ampurias*, XXXIX, Barcelona, 135-194.
- GALOBART DURAN, L., 1983: *El paisatge del Vallès*.
- GRANT, A., 1982: The use of tooth wear as a guide to the age of domestic ungulates. *Ageing and sexing animal bones from archaeological sites*, BAR British Series 109, Oxford, 91-108.
- HELMER, D., 1992: *La domestication des animaux par les hommes préhistoriques*. Collection Préhistoire, Paris.
- JOURDAN, L., 1976: *La fauna du site gallo-romain et paléo-chrétien de la Bourse*. C.N.R.S., Paris.
- LÓPEZ, A.; ROVIRA, J.; SANMARTÍ, E., 1982: *Excavaciones en el poblado layetano del Turó del Vent. Llinars del Vallès. Campañas 1980 y 1981*. Monografías Arqueológicas, núm. 3. Barcelona.
- OLIVA BENITO, M. A., 1998: *Anàlisi arqueozoològica de l'assentament ibèric del Turó del Vent (Llinars del Vallès)*. Vol. I. Treball de Recerca. Departament d'Antropologia social i Prehistòria. Divisió de Prehistòria, Universitat Autònoma de Barcelona.
- PARDO, J. et alii, 1984: *Memòria de l'excavació del poblal ibèric del Turó del Vent Llinars del Vallès. Campaña 1984*. Museu de Granollers.
- RIBAS BERTRÁN, M., 1934: *Origen i fets de Mataró*. Mataró, 42-43.
- RUIZ RODRÍGUEZ, A.; MOLINOS, M., 1993: *Los iberos*. Ed. Crítica.

MARÍA AURORA OLIVA BENITO

Barcelona.

SCHMID, E., 1972: *Atlas of Animal Bones*. Elsevier Publishing Company.

SERRA RÀFOLS, J., 1928: Forma Conventus Tarraconensis. *Baetulo-Blanda. Fascicle I*, Barcelona, 68- 69.

SERRA RÀFOLS, J., 1927-1931: Llocs d'habitació ibèrics de la costa de Llevant. *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, VIII, Barcelona, 41-54.

SERRA RÀFOLS, J., 1942: El poblamiento de la Maresme o Costa de Levante en época anterromana. *Ampurias*, IV, Barcelona,

232-235.

VILA, A.; ESTÉVEZ, J., 1989: "Sola ante el peligro": la Arqueología ante las ciencias auxiliares. *Archivo Español de Arqueología*, 62, Madrid.

VON DEN DRIESCH, A., 1976: *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites*. Peabody Museum Bulletins, núm. 1, Universitat de Harvard.

WILSON, B.; GRIGSON, C.; PAYNE, S., 1982: *Ageing and Sexing Animal Bones from Archaeological Sites*. BAR, British Series 109, Oxford.